

Kvarteret Lodet 7

ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2011:18

ARKEOLOGISK FÖRUNDERÖKNING

Närke, Örebro stad, Örebro kommun, del av RAÄ Örebro 83:1

Annica Ramström

ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2011:18
ARKEOLOGISK FÖRUNDERSTÖKNING

Kvarteret Lodet 7

Närke, Örebro stad,
Örebro kommun, del av RAÄ Örebro 83:1

Annica Ramström

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Drottninggatan 11, 702 10 Örebro
Telefon 019–609 04 10

www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

©2011 Arkeologgruppen

Arkeologgruppen rapport 2011:18

Författare: Annica Ramström

Grafisk form: Nina Balknäs

Layout: Arkeobild

Omslagsfoto: Storgatan 34, kvarteret Lodet, år 1938. Bildkälla Örebro
Stadsarkiv/Sam Lindskog

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Gävle 2011.
Medgivande 2011/1156.

Innehållsförteckning

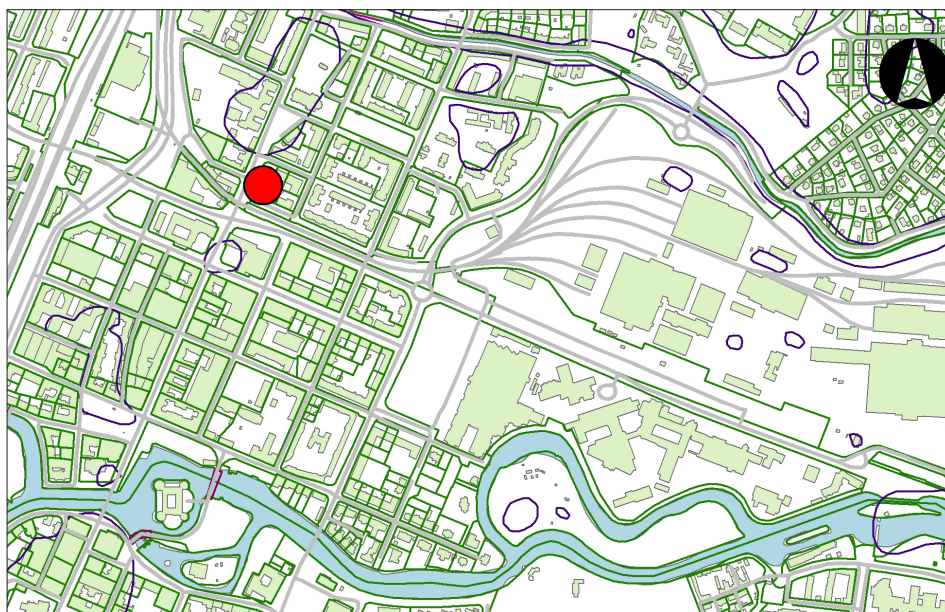
Sammanfattning	4
Inledning.....	5
Arkeologisk bakgrund och kulturmiljö	6
Tidigare undersökningar	8
Syfte.....	8
Metod.....	9
Beskrivning av lager och konstruktioner	10
Undersökningens vetenskapliga kunskapsvärde...	16
Utvärdering av undersökningsplanen	17
Administrativa uppgifter	20
Bilagor	
1. Schaktbeskrivningar.....	21
2. Anläggningstabell	24
3. Fyndlista	26

Sammanfattning

I samband med PEAB:s planer i Örebro på uppförandet av ett flerfamiljshus inom kvarteret Lodet, i den norra delen av Örebro, har Arkeologgruppen i Örebro AB genomfört en arkeologiska förundersökning inom kvarteret Lodet 7. Kvarteret ligger inom gränsen för fornlämning Örebro 83:1 som utgörs av stadslager. Det var därför möjligt att byggnationen skulle komma att beröra äldre kulturlager och bebyggelse lämningar.

Undersökningsområdet är beläget längs med Storgatan som tidigare var huvudgata från den norra tullen, förbi slottet och in till de centrala delarna av Örebro. Det historiska kartmaterialet visar att det på tomterna inom undersökningsområdet finns bebyggelse fram till början av 1940-talet då den rivs. Enligt kartmaterialet förändras byggnadernas disposition på tomterna över tiden. Särskilt den inre gårdsbebyggelsen. Boningshusen verkar däremot ligga fast och finns längs med Storgatan med långsidan mot gatan. Här bör också finnas portlider in mot själva gårdsplanen. Fast ligger också de små odlingar som verkar ha tillhört gårdarna. De ligger öster om tomterna. På 1700-tals- kartorna ligger uthusen på bakgårdarna till synes individanpassat. Någon gång mellan åren 1782 och 1823 genomförs stora ombyggnader på de aktuella tomterna och gårdarna blir nu kringbyggda med uthus och längor som bilda en fyrkant med gårdsplan i mitten.

Inom det 1500 m² stora undersökningsområdet togs 10 stycken ytor av varierande storlek upp, den sammanlagda ytan på uppgick till 280 m². På grund av omständigheter angivna i metodkapitlet begränsades storleken på ytorna så att de inte översteg 6×6 meter. I stort sett

Figur 1. Undersökningsområdets läge i Örebro.

samtliga anläggningar, konstruktioner och kulturlager återfanns på ett djup av 0,25–0,35 meter.

Inom undersökningsområdet finns fyra klart definierade och urskiljbara skeden.

Skede 1: Är rester av husgrunder, fundament och källare som finns kvar efter rivning och markberedning i början av 1940-talet. Vid rivningen och markberedningen, som har gjorts grundligt, har även eventuella rester av det som skulle motsvara 1800-talet och andra halvan av 1700-talet försvunnit.

Skede 2: Cirka år 1680–1750. Det största antalet daterbara konstruktioner och kulturlager kommer från den här perioden. Det är tre stenlagda gårdsplaner, en i schakt 957 och två i schakt 1455. I schakt 1455 fanns en mycket välbevarad gårdsmiljö med två stenlagda gårdsplaner som delades i två tomter av en droppränna. På var sida om dropprännan fanns rester efter hus. Stenpackningarna var delvis lagda med mönster. I schakt 1600 fanns resterna efter en bakgårdsmiljö bestående av uthus och kulturlager.

Skede 3: Cirka åren 1650–1680. Kulturlager från tiden finns i stort sett över hela ytan som inte berörts av rivningen på 1940-talet och även under konstruktioner som i schakt 1455 och 957, under hus och stenpackningar. Det rör sig om tunna lager med en tjocklek av 0,05–0,1 meter.

Skede 4: Före år 1650. I den östra delen av undersökningsområdet finns ett upp till 0,3 meter tjock odlingslager i botten av schakten. Denna odling härrör från en tid före det att området lades ut som tomter någon gång runt år 1650.

Inledning

I samband med PEAB:s planer på uppförandet av flerfamiljshus inom kvarteret Lodet har Arkeologgruppen i Örebro AB genomfört en arkeologiska förundersökning inom kvarteret Lodet 7. Kvarteret återfinnas inom gränsen för fornlämning Örebro 83:1 som utgörs av stadslager. Det var därför möjligt att byggnationen skulle beröra äldre kulturlager och bebyggelselämningar. Förundersökningen genomfördes i juli 2011, ansvarig för undersökningen och rapporten är Annica Ramström.

Kvarteret Lodet ligger på norr i Örebro och norr om järnvägsövergången för den järnväg som förr benämndes Köping–Hult. Undersökningsområdet ligger i hörnet Storgatan och Norra Grev Rosengatan, och uppgick till cirka 1500 m². Platsen har sedan i början av 1940-talet, då bebyggelsen som tidigare stått där rivits, varit en öppen yta som nu används som parkeringsplats. I samband med att bebyggelsen revs gjordes också en rätning av Storgatan som tidigare varit svagt böjd mot öster vid kvarteret Lodet där den norr om kvarteret delades i Storgatan och Gamla Gatan/Lillågatan.

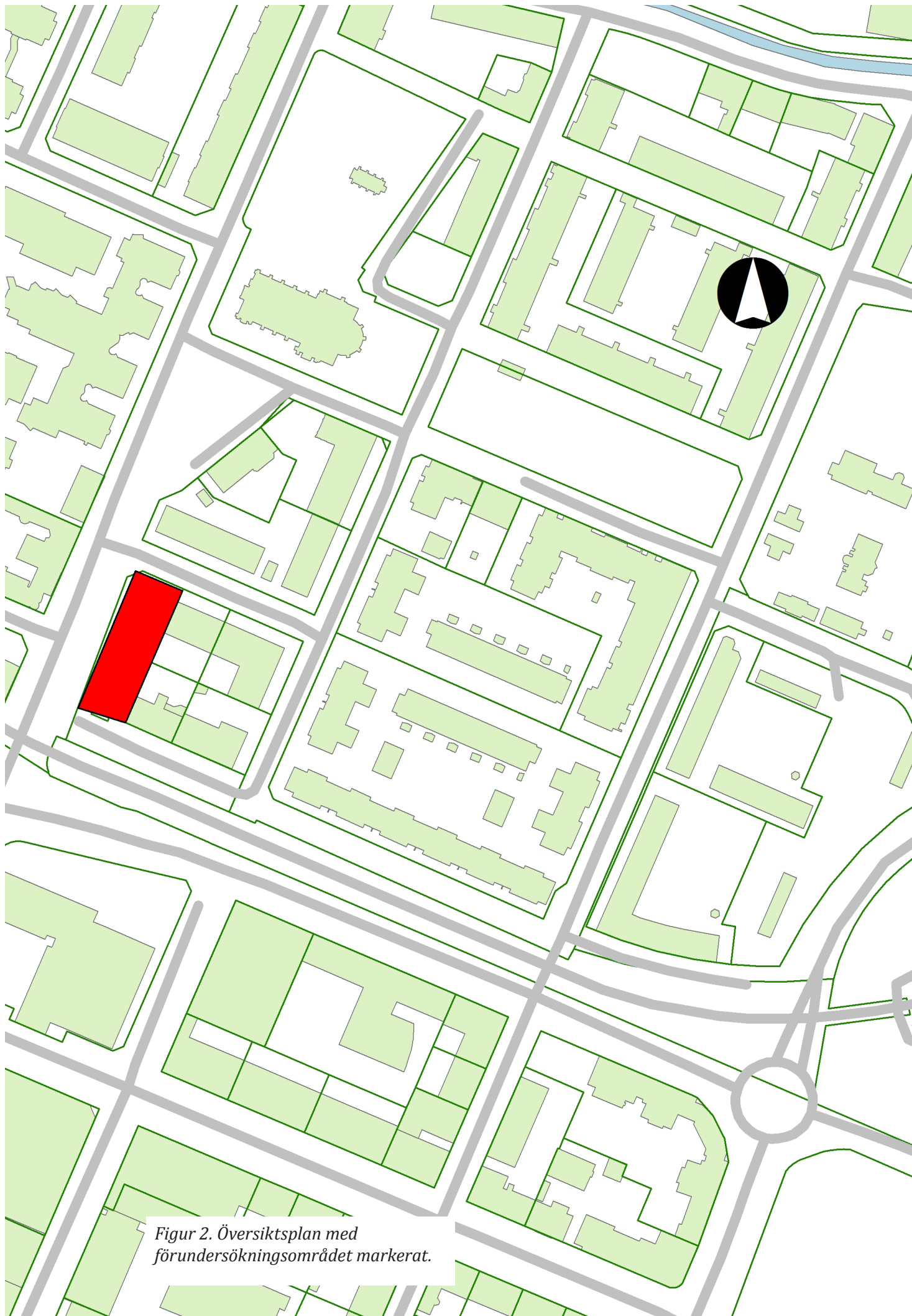
Arkeologisk bakgrund och kulturmiljö

Undersökningsområdet längs med Storgatan är beläget mellan två åar, dels Lillån i norr där också tullporten låg och dels en i söder, som kulverterades i samband med byggandet av järnvägen Köping–Hult. Över ån gick Hospitalsbron, bron har fått sitt namn efter det hospital som legat på andra sidan Storgatan från undersökningsområdet sett. Hospitalet och sedermera lasarettet fanns kvar till år 1892, byggnaderna hade dock en fortsatt vårdfunktion långt in på 1900-talet. På en av de allra tidigaste kartorna över Örebro från år 1652 (Lantmäteristyrelsens arkiv S73–1:1) kan man se att det på platsen för undersökningsområdet finns ett avstyckat område med ”byggningstompter”. Det är ett långsmalt område utmed Storgatan som inte är indelat i enskilda tomter utan mer ska ses som en schablon över stadens bebyggda delar.

Det historiska kartmaterialet visar att det på tomterna finns bebyggelse fram till början av 1940-talet. Tomterna och deras inbördes numrering i undersökningsområdet ligger fast fram till andra hälften av 1800-talet då en revidering av tomtnumren görs. Från att tidigare haft nr 83–85 på norr (södra delen av staden har samma tomtnumrering med då på söder) får tomterna det sammanslagna numret 15N. De två tomterna norr om tomt 83, tomt 81–82 ligger som obebyggda ödetomter från 1700-talet och till de bebyggs runt år 1840.

Enligt historiskt kartmaterialet förändras byggnadernas disposition över tiden. Det är framförallt den inre gårdsbebyggelsen som ändras. Boningshusen däremot ligger fast längs med Storgatan och har långsidan mot gatan. Här bör också finnas portlider in mot gårdsplanen. Fast ligger också de små odlingar som verkar ha tillhört gårdarna. De ligger öster om tomterna. På 1700-talskartorna ligger uthusen på bakgårdarna till synes individanpassat. Någon gång mellan åren 1782 och 1823 genomförs stora ombyggnader på de aktuella tomterna och gårdarna blir nu kringbyggda med uthus och längor som bilda en fyrkant med gårdsplan i mitten.

I början av 1940-talet rivs bebyggelsen på tomterna och inga nya permanenta byggnader uppförs. I slutet av 1930-talet alldeles innan kvarteret rivs fotograferas byggnaderna och bakgårdarna av bankmannen och fotografen Erik Larsson och av fotografen Sam Lindskog. Det råder ingen tvekan om att det på tomterna 84 och 85 är ett äldre byggnadsbestånd som rivs medan det på tomt 83 har skett ett ny- eller ombygge efter år 1895 i hörnet Storgatan och Strömersgatan.

Figur 2. Översiktsplan med förundersökningsområdet markerat.

Tidigare undersökningar

Det har gjorts arkeologiska undersökningar norr om järnvägen och i undersökningsområdets närområde. På andra sidan Storgatan har två undersökningar gjorts inom det som tidigare var hospitals/lasarettsområdet. I Kv Vilan 2 undersöktes på 1990-talet en kraftigt skadad begravningsplats som hörde till Örebro hospitalskyrka. Skelettdelarna återfanns i omrörda lager tillsammans med ett fyndmaterial som i huvudsak daterades till 1600- och 1700-talen. I det osteologiska materialet kunde både människo- och djurben konstateras.

I slutet av 1990-talet genomfördes en mindre förundersökning i kvarteret Olaus Petri. Undersökningen visade inte på några konstruktioner men på kulturlager som daterades till 1700-talet.

Arkeologgruppen AB genomförde en schaktningsövervakning i Storgatan och Grev Rosengatan intill kv Lodet 7 hösten år 2010. Inget av schakten som låg i anslutning till undersökningsområdet visade något av arkeologiskt intresse.

Området norr om järnvägen förändrades inte nämnvärt från 1650-talet och fram till byggandet av järnvägen Köping–Hult på 1850-talet, om man ser till det historiska kartmaterialet. Hospitalsområdet väster om undersökningsområdet har haft samma funktion så långt det går att följa i kartmaterialet och är med stor sannolikhet ännu äldre. På platsen för undersökningsområdet kan tomtindelad mark följas bakåt till den äldsta kartan år 1652.

När järnvägen byggdes kulverterades ån, över vilken Hospitalsbron gick, ut och av den finns inga spår idag.

Syfte

Uppdraget innebar att utföra en arkeologisk förundersökning av den del av fornlämning 83 som kommer att beröras av det planerade bygget. Syftet med förundersökningen var följande:

1. Att skapa ett underlag för Länsstyrelsens bedömning om tillstånd till att ta bort aktuell del av fornlämningen kan ges genom att klargöra fornlämningens närmare art och omfattning.

Detta innefattade:

- Eventuell förekomst av kulturlager, deras karaktär och ålder.
- Eventuell förekomst av anläggningar och bedömning av deras typ, antal och ålder.
- Eventuellt fyndinnehåll, vilket skulle inkludera en bedömning av fyndens typ, antal och ålder.
- Bedömning av fornlämningens bevarandegrad på aktuell plats.
- Rumslig avgränsning av fornlämningen inom exploateringsområdet.

- Bedömning av vilka typer av aktiviteter som låg bakom eventuella kulturlager, anläggningar och fynd som påträffades vid förundersökningen.
2. Att klargöra i vilken mån en särskild arkeologisk undersökning (slutundersökning) måste utföras av aktuell del av fornlämningen innan bygg- och anläggningsverksamhet får ske inom området för fornlämningen. Som underlag för detta skall en bedömning av fornlämningens vetenskapliga kunskapsvärde, d v s en bedömning av i vilken utsträckning som en särskild undersökning av aktuell del av fornlämningen skulle kunna bidra med ny och meningsfull arkeologisk kunskap.

Metod

Flera omständigheter kom att påverka val av metod i kvarteret Lodet 7. Det gällde omständigheter som nyttjandet av parkeringsplatser, säkerhetsaspekter samt tunga transporter.

När det gäller parkeringsplatsen så stängdes den norra delen av första veckan för undersökning medan den södra användes som parkeringsplats. Andra veckan avhystes den södra delen och den norra användes som parkeringsplats. Det fick till följd att det inte gick att återvända till den norra ytan under andra veckan för att göra eventuella kompletteringsschakt eller ytor.

Figur 3. Undersökningsområdet användes delvis som parkeringsplats, fotot taget från norr. Foto: Annica Ramström.

Att området inte inhägnades med staket gjorde att de ytor som grävdes också var tvungna att läggas igen samma dag av säkerhetsskäl. Följden blev att inga schakt var öppna samtidigt. Vid ett tillfälle lämnades ett schakt öppet över natten, schaktet var grunt och bedömdes som så pass intressant för allmänheten att det motiverade beslutet att låta det stå öppet.

Ytterligare en faktor som påverkade undersökningen var behovet av tung transport till och från fastigheterna. Det var dels sophämtning, dels varuleveranser, som inte gick att lösa på annat sätt än via undersökningsområdet. Det fick till följd att vissa ytor inte gick att undersöka med tanke på markens bärighet.

Ytor som togs upp banades av skiktvis till antingen kulturlager eller konstruktioner. Dessa rensades för hand. I de fall där konstruktionerna bedömdes sköra, som till exempel stenlagda gårdsplaner och träkonstruktioner, togs de fram för hand. Ett fåtal anläggningar grävdes för hand i syfte att säkerställa funktionen. En anläggning grävdes med maskin.

På ett par ytor gjordes djupgrävning med maskin för att utröna om det fanns flera tidsskikt på platsen. Delar av samtliga kulturlager grävdes för hand i dateringssyfte. I de fall där dateringarna blev unga, det vill säga yngre än första hälften av 1800-talet, grävdes kulturlagren igenom med maskin för att konstatera eventuella äldre lagerföljder.

Anläggningar, konstruktioner och kulturlager beskrevs, karaktäriserades och daterades i möjligaste mån. Anläggningar och konstruktioner täcktes över med markduk innan schakten lades igen. Samtliga anläggningar, konstruktioner och kulturlager mättes in med totalstation i SWEREF 99 TM med Örebros lokala höjdnät. Ett stort antal konstruktioner och lager fotograferades med digitalkamera.

Endast de fynd som hade betydelse för förståelsen och dateringen av kulturlager samt anläggningar har sparats, resten har kasserats. Samtliga dateringar är gjorda utifrån föremålsfynd i form av mynt, keramik och glas.

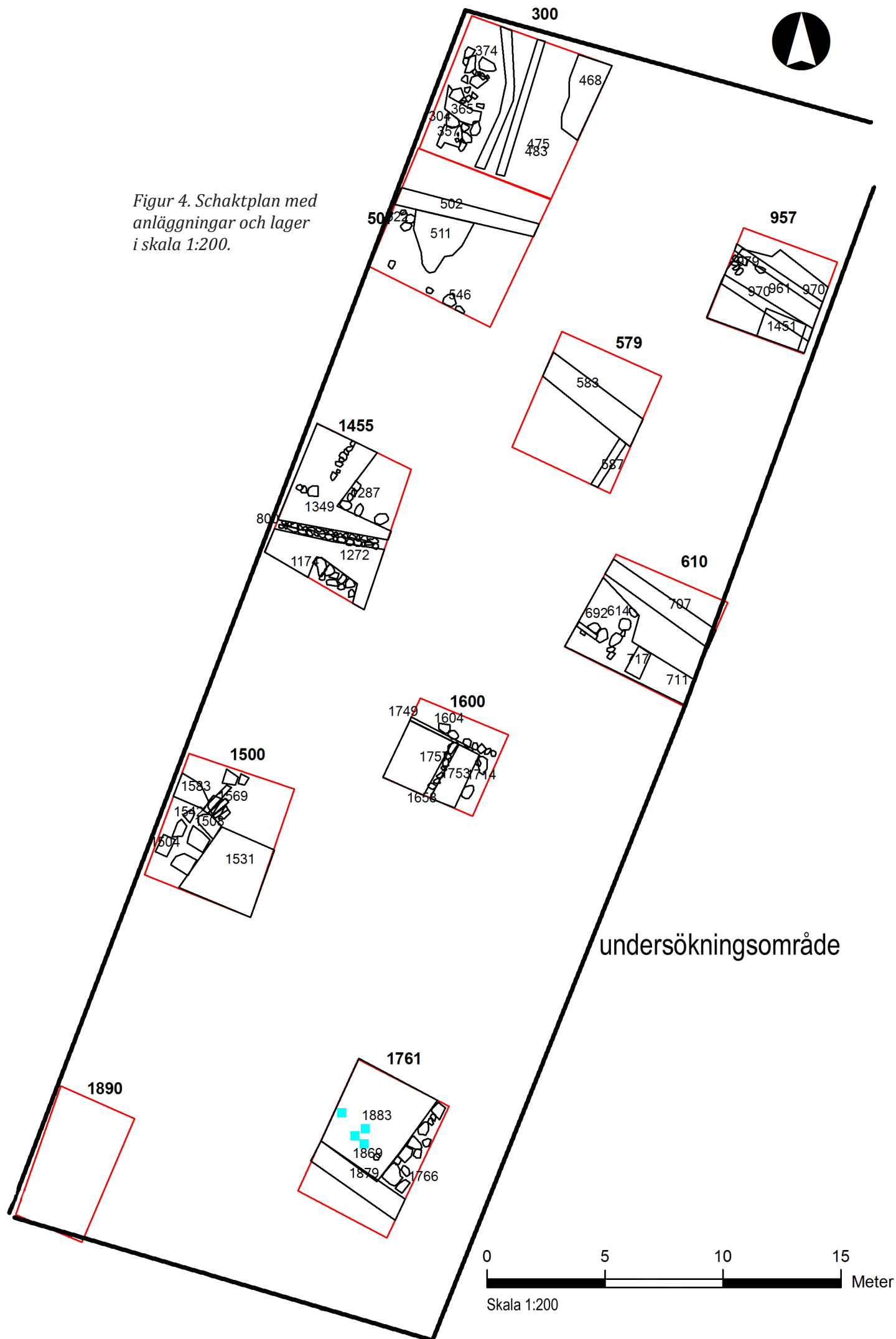
Beskrivning av lager och konstruktioner

Inom det 1500 m² stora undersökningsområdet grävdes 10 ytor av varierande storlek. Den sammanlagda grävda ytan uppgick till 280 m².

I stort sett samtliga anläggningar, konstruktioner och kulturlager fanns på ett djup av 0,25–0,35 meter. De kom under 0,05–0,1 meter tjock asfalt som i sin tur överlagrade ett 0,2–0,3 meter tjockt bärlager av makadam och grus.

I ett flertal schakt var hela eller delar av schakten störda av senare tids grundläggning eller markberedning. Särskilt märkbart i det nordvästra och sydvästra hörnet schakt 300 och 507 samt schakt 1890, men även mitt i ytan som i schakt 579 och 610. I de schakt som bedömdes vara

Figur 4. Schaktplan med
anläggningar och lager
i skala 1:200.

Figur 5. Schakt 957 med stenpackningen, från öster. Foto: Annica Ramström.

Figur 6. Stenpackning A 1349, droppränna A 800 och husgrund A1287 i schakt 1455, från väster. Foto: Annica Ramström.

störda gjordes djupschaktningar för att konstatera eventuella äldre lager.

Direkt under asfaltens bärlager återfanns konstruktioner och lager som kan föras till andra halvan av 1600-talet och 1700-talet. Spridda koncentrationer återfanns i det nordvästra hörnet men av så små mängder att det får anses som så stort att det är svårt att sätta in ett sammanhang. I det nordöstra hörnet, i schakt 957, återfanns en stenpackning, störd av två nedgrävningar som i det norra fallet visade sig vara en recent husgrund. Denna stenpackning täckte i princip hela schaktet. Under stenpackning fanns ett träflislager som kan föras till åren 1630–1650.

Undersökningsområdets bäst bevarade del återfanns i mittpartiet. Här återfanns rester efter fyra eller fem hus med bevarade syllstensgrunder. I schakt 1455 fanns en tät lagd, mycket välbevarad stenpackning som bröts av två husgrunder, anläggning 287 och 117, samt en droppränna, anläggning 800. Möjligen utgör en stenrad i nordväst också en husgrund men det kan också röra sig om ett lagt mönster i stenpackningen. Denna anläggning fortsätter utanför undersökningsområdet mot väster. I stenpackningen återfanns, nerkilat mellan stenarna, ett mynt från år 1722.

I schakt 610 och 1600 fanns ytterligare en husgrund i vardera schakt. Dessa hus omgärdades av kulturlager. Båda schakten visar en annan miljö än den i schakt 1455. Till skillnad från den städade miljön i schakt 1455 så rör det sig här om inte lika välstädade miljöer, vilket i sin tur genererat kulturlager till en tjocklek av 0,25 meter.

Figur 7. Husgrund A 614 i schakt 610, från söder. Foto: Annica Ramström.

I schakt 1500 under en husgrund från sent 1800-tal hittades en avfallsbinge eller avfallsgrop. Endast en liten del av denna grävdes i syfte att hitta daterbart material. Keramiken i nedgrävningen kunde dateras till åren 1680–1750. I schakt 1455 fanns inuti syllstensgrunden, anläggning 1287, ett äldre lager. Ett äldre lager kunde också återfinnas i schakt 957 och 610.

Djupare schaktning gjordes på ett par ställen över ytan, i samtliga fall konstaterades ett äldre, 0,3 meter tjockt, odlingslager i den östra delen av undersökningsområdet.

Resultat och tolkning

Inom undersökningsområdet finns fyra klart definierade och urskiljbara tidsmässiga skeden.

Skede 1

Är rester av husgrunder, fundament och källare som finns kvar efter rivning och markberedning i början av 1940-talet. Vid rivningen och markberedningen som har gjorts grundligt har även rester av det som skulle motsvara 1800-talet och andra halvan av 1700-talet försvunnit. Detta gäller generellt för hela ytan. Inom vissa ytor är det så grundligt att man vid rivningen gått ner till den sterila marken. Det är synligt i schakt nr 300 och 507.

Resterna efter ett hus med källare som återfinns på bilder från 1930-talet finns i schakt 579 och i norra delen av schakt 610. Innanför dessa grundmurar bedöms inget av arkeologiskt intresse finnas bevarat. I den södra delen fanns schakt 1890, som endast bestod av sand, och som verkar ha djupgrävts och fyllts med detta material. Även i schakt 1500 finns en husgrund från 1800-talet.

Skede 2

Mellan åren 1680–1750. Det största antalet daterbara konstruktioner och kulturlager finns i detta skede. Det är tre stenlagda gårdsplaner, en i schakt 957 och två i schakt 1455. I schakt 1455 fanns en välbevarad gårdsmiljö med två stenlagda gårdsplaner som delades i två tomter av en droppränna. På var sida om dropprännan fanns resterefter hus. Stenpackningarna var delvis lagda med mönster. I schakt 1600 fanns en bakgårdsmiljö i form av uthus och kulturlager.

I två fall finns myntfynd, dels från stenpackningen A 1349 i schakt 1455, dels från kulturlager A1753 i schakt 1600. Myntet i stenpackningen dateras till år 1722 och myntet i kulturlaget till år 1743. Även om dessa myntfynd finns så är det inte omöjligt att konstruktionerna till vissa delar är äldre, det vill säga ner i första halvan av 1600-talet. Gårdsmiljöer inte är statiska utan nya byggnader byggs, andra repareras och ytterligare andra rivs eller byggs ut. I det här området finns det välbevarade gårdsmiljöer från 1600-talet till

mitten av 1700-talet. Det är de miljöer som finns på tomterna innanför de hus som vetter mot gatan. Gatuhusen däremot finns inte med inom undersökningsområdet då dessa har legat väster därom.

Skede 3

Mellan åren 1650–1680. Kulturlager från tiden finns i stort sett över hela ytan som inte berörts av rivningen på 1940-talet och även under konstruktioner som i schakt 1455 och 957, under hus och stenpackningar. Det rör sig om tunna lager med en tjocklek av 0,05–0,1 meter. Samtliga dateringar kommer från keramikdateringar.

Skede 4

Före år 1650. Över hela ytan i den östra delen finns ett upp till 0,3 meter tjock odlingslager i botten av schakten. Denna odling härrör från en tid före området bebyggdes. I det äldsta kartmaterialet från 1650-talet är området utlagt som byggningstomter.

Inom undersökningsområdet finns partier med konstruktioner och lager som inte har gått att datera. Detta beror främst på att daterbara fynd saknas i kulturlagren. Detta gäller för schakt 610 där rester efter ett hus med kulturlager återfanns. Lagret, som är ett byggnationslager, är det första som händer på platsen. Under lagret återfanns det odlingslager som täcker stora delar av ytan. Lagerrelationerna i schaktet gör gällande att även detta är en byggnad från 1600-talets mitt.

När det gäller schakt 1761 finns en syllstensgrund i schaktets östra del, resterande del av grunden ligger delvis utanför undersökningsområdet. Här finns både kulturlager från skede 3 och odlingsjord från skede 4. Området är svårbedömt och möjligen utgör A 1766 en äldre husgrund som har byggts om och byggts på.

Sammanfattningsvis kan sägas att det i mitten av undersökningsområdet finns ett parti med välbevarade lämningar från år 1620–ca 1750, det centrala partiet är schakt 1455 (och något norr därom), 610, 1600 men även norr om schakt 1500 och upp mot 1455. Det rör sig om åtminstone fyra hus, fördelade på två tomter, med olika användningsområden. Det finns två vällagda stenpackningar samt kulturlager med en genomsnittlig tjocklek på 0,1 meter. Välbevarade lämningar finns också i den nordöstra delen vid schakt 957. I den nordvästra delen och sydvästra delen finns inga eller mycket sporadiska lämningar. Hela den östra delen av undersökningsområdet med undantag för en del av området mellan schakten 957 och 610 bedöms vara välbevarat medan den västra delen är mer fläckvis bevarat som schakt 1455 vittnar om. Miljön kring schakt 1455 bedöms som mycket välbevarad.

Miljöerna tolkas som inre gårdsmiljöer som till sin karaktär mer liknar de miljöer man finner i radbyar än traditionella stadsgårdar.

Undersökningens vetenskapliga kunskapsvärde

Utifrån resultaten och erfarenheterna från förundersökningen anses undersökningsområdet både ha ett vetenskapligt kunskapsvärde och ett kunskapsvärde för allmänheten.

Kunskapsvärdet för allmänheten bedöms framförallt beröra en ny fältperiod då lämningarna ligger öppna. Under förundersökningen besöktes grävningen dagligen av förbipasserande som stannade till och diskuterade lämningarna vilket ledde till samtal kring livet på 1600–1700-talet. Lämningarna lämpar sig väl för visningar då de är distinkta och intresseväckande. Allmänheten erbjuds sällan den direktkontakt som var möjlig i kv. Lodet 7 under förundersökningen.

Det vetenskapliga kunskapsvärdet har fler bottnar.

Undersökningsområdets läge i staden är en. De förundersökta tomterna är belägna innanför stadens tullar men ändå i stadens utkant då den centrala delen av staden är belägen längre söder ut. Mellan den centrala delen av staden och undersökningsområdet finns hela slottsområdet samt Svartån. Vad står den förundersökta bebyggelsen för? I det historiska kartmaterialet ser det nästan ut som en mindre by innanför stadens norra tull.

Kopplat till läget finns bebyggelsens ekonomi. Hur ser den ut? Vilka människor finner vi här? Hantverkare, bönder, krögare? Hur förhåller sig stadens utkantsbebyggelse till staden? Hur förhåller sig gårdarna till hospitalet? Har de koppling till hospitalets försörjning?

Generellt är det vetenskapliga kunskapsläget när det gäller den här typen av bebyggelse i staden låg och här finns en unik möjlighet att undersöka dessa gårdar som mer vekar påminna om bondgårdar än om stadsgårdar. Deras läge i förhållande till staden kan kanske ge en mer nyanserad bild av det klassiska begreppsparet stad–omland. Här finns dessutom, tack vare ett förträffligt skriftligt material, möjligheten att höja blicken och se till ett större område norr om dagens järnväg som även inkluderar gårdarnas marker öster om undersökningsområdet. För Örebro specifikt finns inte så många tomter med samma slags bebyggelseförlopp som kan skönjas i kv Lodet.

Utvärdering av undersökningsplanen

Utvärderingen av undersökningsplanen i förhållande till grävningens utförande, resultat samt rapportering kommer att följa den uppställning som fanns i den undersökningsplan som upprättades utifrån Länsstyrelsens i Örebro kravspecifikation.

Undersökningsplanens syfte är desamma som finns uppställda i rapportens kapitel Syfte. Inga ytterligare syften eller frågeställningar upprättades i efterhand. Arkeologgruppen anser att vi uppfyllt både syfte 1 och 2, vilket avspeglar sig i den sammantagna rapporten i form av rapporttext, planer, schaktbeskrivningar, anläggningslista samt fyndtabell.

Förundersökningsområdet var uppskattat till cirka 1500 m² vilket stämde väl med det på platsen markerade området. I undersökningsplanen gjordes en bedömning att cirka 300 m² av ytan skulle undersökas, den undersökta ytan uppgick till 280 m² vilket gör att den stipulerade undersökta ytan anses vara uppfylld.

Den arkeologiska undersökningen skulle genomföras med en hög ambitionsnivå vilket Arkeologgruppen anser sig ha haft. Det grundar sig på genomförandet av undersökningen avseende uppfyllelse av den metod som använts och som Länsstyrelsens bedömt var tillräckligt hög i och med godkännandet av undersökningsplanen.

För att ta emot spontana besökare fanns medel avsatta i kostnadsberäkningen. Förmedlingen bestod av spontana samtal med förbipasserande samt två tidningsintervjuer och en radiointervju. Inga regelrätta visningar genomfördes. Samtlig förmedling genomfördes under dagtid. Förmedlingen överensstämmer i stora drag med den som fanns angiven i undersökningsplanen, förutom när det gäller mediebevakningen och väggtidningen. Mediebevakningen var initierad från medierna själva. Då området inte inhägnades med stängsel fanns ingen möjlighet att sätta upp någon väggtidning, detta kompensades väl genom samtalen och mediebevakningen på platsen.

Den metodik som användes vid förundersökningen stämmer väl överens med den som beskrivs i undersökningsplanen. Inga avvikelser från den i förväg upprättade metoden gjordes. De ytor som togs upp var fullt tillräckliga för att karaktärisera och datera platsen samt fånga upp den rumsliga avgränsningen.

Arkeologgruppen har redovisat de preliminära resultaten både skriftligt och i ett möte mellan Arkeologgruppen AB, Länsstyrelsen i Örebro och PEAB. De preliminära skriftliga resultaten redovisades en månad efter avslutat fältarbete och mötet hölls cirka två månader efter avslutat fältarbete.

En fullständig skriftlig rapport skulle vara Länsstyrelsen i Örebro tillhanda i slutet av 2011, vilket den också är. En digital länk till

rapporten finns på Arkeologgruppens hemsida, www.arkeologgruppen.se där också en sammanfattning av resultaten publicerades i november.

När det gäller kvalitetskontroll och tillsyn har Arkeologgruppen följt undersökningsplanen genom att meddela Länsstyrelsen när det arkeologiska arbetet påbörjades och avslutades. Inga förutsättningar ändrades som föranledde Arkeologgruppen att kontakta Länsstyrelsen i ärendet. Inspektion på platsen genomfördes både av Länsstyrelsen och av PEAB. Kopior av slutfakturor skickas till Länsstyrelsen i samband med slutfakturering av undersökningen. Arkeologgruppen har under perioden inte gjort några interna förändringar av sin kvalitetssäkring.

I undersökningsplanen och kostnadsberäkning fanns medel för ¹⁴C-analyser samt konservering, inga av dessa poster kom att utnyttjas. I kombination med att undersökningen gick något fortare än beräknat blir den sammantagna kostnaden för undersökningen något lägre än beräknat.

Referenser

Litteratur

- Bergold, Helmut. 2011. Fjärrvärme mellan Slottsgatan och Klostergatan i Örebro. Arkeologgruppen AB Rapport 2011:05. Örebro.
- Bergold, H. 1996. Arkeologisk förundersökning och undersökning: Kv Vilan 2, Örebro, Närke. Riksantikvarieämbetet, UV Stockholm rapport 1996:19.
- Ramström, A. Sentida kulturlager i kvarteret Olaus Petri. UV Bergslagen Rapport 1999:15. Riksantikvarieämbetet Örebro.

Otryckta källor

- Ekonomiska kartan 1936, blad 11G 2 ?
- Lantmäterimyndigheten 1880k-d271
- Lantmäterimyndigheten 1880k-d95
- Akt: Lantmäterimyndigheten 1880k-d80
- Akt: Lantmäterimyndigheten 1880k-d72
- Akt: Lantmäteristyrelsens arkiv S73-1:8
- Akt: Lantmäteristyrelsens arkiv S73-1:8

Administrativa uppgifter

Landskap: Närke
Län: Örebro län
Kommun: Örebro kommun
Socken: Örebro socken
Fastighet: Kv Lodet 7

Arkeologgruppens diarienummer: Ag2011_13
Länsstyrelsens diarienummer: 431-00403-2011
Projektnr: 2011_13
Fornlämningsnr: RAÄ Örebro 83:1

Projektgrupp:
Annica Ramström och Björn Wallbom

Personal:
Annica Ramström och Björn Wallbom

Undersökningstid: 2011-07-11–2011-07-21
Exploateringsyta: 1 500 m²
Undersökt yta: 280 m²
Läge: Ekonomiska kartan, blad 10F4d
Koordinatsystem: SWEREF 99 1500, höjder i Örebros lokala system

Dokumentationshandlingar som förvaras i ATA, RAÄ, Stockholm:

-

Digitalt arkiv:
Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd:
Fyndnummer 1–76.

Bilaga 1. Schaktbeskrivningar

Yta: S 300

Storlek: 6×6 meter

Djup: 0,3 meter

Beskrivning: Under ett 0,2–0,25 meter tjockt lager av asfalt och bärlager fanns konstruktioner och kulturlager från skilda tidsåldrar. I den västra delen av schaktet fanns ett fundament som tolkas som ett kakelugnsfundament och dateras till 1800-talet. Här fanns också resterna efter en husgrund av syllstenar, husgrunden var trasig i den södra delen så endast en liten del fanns bevarad. Grunden dateras till 1600-talet och är den västra syllrad till ett hus som legat mot gatan. Intill husgrunden fanns en kulturlagerrest bevarad som med keramikfynd dateras till perioden 1680–1750. I schaktets nordöstra hörn hittades en grop. Gropen var endast svagt synlig i ytan men tydlig i profilen. Gropen innehöll inget daterbart material utan endast sand, i samband med grävandet av gropen gjordes ett djupschakt och det kunde konstateras av sanden utgjorde den sterila marken. Förutom de ovannämnda lagren och konstruktionerna bestod resten av schaktet av steril sand.

Yta: S 507

Storlek: 6×6 meter

Djup: 0,3 meter

Beskrivning: Under ett 0,1 meter tjockt asfaltlager fanns ett 0,1–0,2 meter tjockt raseringslager bestående av tegel, tegelbrockor, knytnävsstora stenar, murbruk och trärester. Under raseringen fanns i den södra delen ett marklager A 511 av siltig sand, lagret dateras utifrån föremålsfynd till åren 1680–1750. I den västra delen fanns en mindre stensamling A 522 som kan utgöra resterna efter en syllstensgrund. I den södra schaktväggen hittades en gles syllstensrad som möjligen har ett samband med lagret A 511. Utöver lager och konstruktioner fanns endast den sterila sanden.

Yta: S 579

Storlek: 5,5×4,6 meter

Djup: 0,5 meter

Beskrivning: Under ett 0,2–0,25 meter tjockt lager av asfalt och bärlager återfanns resterna efter en syll byggd av slaggsten som dateras till andra halvan av 1800-talet. Förutom syllen fanns även en igenfylld källare där ett djupschakt gjordes för att bedöma om äldre kulturlager fanns bevarade. I schaktet fanns inget av antikvariskt intresse.

Yta: S 610

Storlek: 4,6×5,5 meter

Djup: 0,4–0,5 meter

Beskrivning: Under ett 0,3 meter tjockt lager av asfalt och bärlager fanns ett 0,1 meter tjockt lager av lera. I den norra delen under leran fanns en husgrund som möjligen kan hört ihop med grunderna inom ytan S 579 då de härrör från samma tid, det vill säga andra halvan av 1800-talet. Under leran i den södra delen fanns påfallande mycket enkupigt tegel som kommer från rivningen av huset i norra delen. Takteglet låg nedtryckt i ett träflislager A 711 som förefaller vara den första byggnadsfasen i den här delen. Under träflislagret fanns ett grått cirka 0,3 meter tjockt odlingslager. I schaktets västra del återfanns resterna efter en byggnad bestående av en nordsydlig syllstensrad samt resterna efter en eventuell öst–västlig mellanvägg. Här återfanns också en träplanka som tolkas som en regel eller träsyll som legat ovanpå den öst–västliga syllstensraden.

Yta: S 957

Storlek: 4×4 meter

Djup: 0,3–0,4

Beskrivning: Under ett 0,2–0,25 meter tjockt lager av asfalt och bärlager fanns ett 0,1 meter tjockt lager av lera. Under leran framträdde en tätt lagd stenpackning i stort sett i hela hela schaktet utom i den nordligaste delen. Genom stenpackningen, i öst–västlig riktning löpte två störningar i form av nedgrävningar. Stenpackningen dateras stratigrafiskt till tiden 1680–1750. I den sydöstra delen av schaktet lyftes stenpackningen bort inom ett mindre område, det visade sig då att det under stenpackningen fanns ett 0,1 meter tjockt sättsandslager och att under det fanns ett 0,06–0,1 meter tjockt träflislager av samma typ som fanns inom ytan S 610. Träflislagret dateras med föremålsfynd till tiden 1630–1650. Under detta återfanns ett 0,3 meter tjockt odlingslager.

Yta: S 1455

Storlek: 6×5 meter

Djup: 0,3–0,4 meter

Beskrivning: Under ett 0,3–0,35 meter tjockt lager av asfalt och bärlager fanns välbevarade konstruktioner i hela schaktet. De bestod av två tomter samt en tomtgräns med en datering till 1680–1750. En närmare datering är svår att göra utifrån förundersökningen då endast ett mynt i form av en klippt bit av ett 4 dalar silvermynt från 1722 hittades inom ytan. Tomtgränsen utgörs av en så kallad droppränna A 800, den är v-formad i profilen och består av tätt lagda flata stenar. På var sida om droppränna, i direkt anslutning till denna, vidtar tätt lagda stenpackningar som utgör gårdsplaner A 1349 och 1272, i stenpackningen kan inlagda mönster skönjas. På båda gårdsplanerna återfinns syllstenarna efter hus A 1174 och A 1287. Huset på den norra tomten har haft ett brädgolv och möjligen en bakugn. Ett titthål gjordes inuti huset på den norra tomten och det visade att under golvlagret (lagret under brädgolvet) finns ytterligare ett fyndförande kulturlager som är cirka 0,1 meter tjockt och därunder finns den sterila sanden.

Yta: S 1500

Storlek: 5,6×5 meter

Djup: 1,2

Beskrivning: Under ett 0,3–0,35 meter tjockt lager av asfalt och bärlager fanns syllstenar till en husgrund från 1800-talet. En av syllstenarna utgjordes av en gravsten från år 1860. I den västra delen togs 1800-tals syllen bort och under syllen fanns två träplankor som utgjorde ramen till en avfallsbinge, A1583. Avfallsbingen fanns i den nordvästra delen och innehöll förutom brun siltig sand även rikligt med fynd. Fyndmaterialet kan utifrån keramikfynden dateras till åren 1680–1750. Avfallsbingen fortsätter in under 1800-tals syllen. Endast en liten del av bingen grävdes i samband med förundersökningen.

Yta: S 1600

Storlek: 4×4 meter

Djup: 0,5–0,6 meter

Beskrivning: Under ett 0,4 meter tjockt lager av asfalt och bärlager fanns ett 0,1–0,15 meter tjockt raserings- och rivningslager. Under detta återfanns resterna efter ett hus i form av syllstensrader samt kulturlager. Syllstensraden som löper i öst–västlig riktning, A1604 utgör ena ytterväggen medan syllstensraden som löper i nord–sydlig riktning, A 1658, utgör en mellanvägg. I det som då utgör insidan av huset fanns kulturlager A 1753 och A 1757 som förmodligen utgör samma lager, cirka 0,25 meter tjockt. Lagret dateras utifrån föremålsfynd till mitten av 1700-talet, i lagret hittades även ett mynt, 2 öre silver från 1743. Under kulturlagren vidtog steril lera.

Yta: S 1761

Storlek: 6,2×4,3 meter

Djup: 0,5

Beskrivning: Under ett 0,25–0,3 meter tjockt lager av asfalt och bärlager återfanns under ett 0,05 meter tjockt lager med lera en syllstensrad till en husgrund i den östra delen av schaktet samt en ett kulturlager i den västra delen. När det gäller den södra delen av schaktet var lager och lagerföljden störd av en ledningsdragning ner till steril mark. Husgrunden i den östra delen utgjordes av syllsten A 1766 som bildade det syd–västra hörnet på en byggnad där resterande del av byggnaden låg utanför undersökningsområdet. Utanför syllstensrad mot väster fanns ett 0,2 meter tjockt kulturlager som genom föremålsfynd dateras till 1700-talet. Ett antal nedgrävningar i form av stolphål A 1869 samt störar A 1877–A 1889 var gjorda genom lagret. Under lagret vidtog ett 0,3 meter tjockt odlingslager.

Yta: S 1890

Storlek: 6×3,5

Djup: 1,2 meter

Beskrivning: Hela schaktet bestod av en urschaktning som fyllts med sand. Schaktet innehöll inget av antikvariskt intresse.

Bilaga 2. Anläggningstabell

Anr	Schakt nr	Typ	Funktion	Storlek/m	Djup/m	Beskrivning	Fynd	Dat
304	300	Syllsten	Husgrund	1,2×1,4		Del av husgrund.		
357	300	Lager	Golvlager		0,1	Brunt, homogent, siltigt lager. Endast en liten del bevarad.	Keramik, kritpipa.	1680–1720
365	300	Lager	Marklager			Brun-svart lerigt lager med inslag tegel, murbruk och kol.		1850-tal
374	300	Fundament	För kakelugn	2,2×1,4		Består av flata naturstenar i storleken 0,2–0,5 m i diam. Nedgrävt i den sterila sanden.		1900-tal
468	300	Grop		2,4	1,2	Syntes endast svagt i ytan med tydlig i profil. Kanterna var klädda med träflis utan struktur.		
475	300	Dike						
483	300	Dike						
502	300	Störning						
511	507	Lager	Marklager		0,05	Brunt sandigt siltigt lager utan horisonter	Keramik, glas, kritpipa.	1680–1750
522	507	Stenar				Möjlig konstruktion		
546	507	Syllsten	Husgrund			Del av husgrund. Sten i storleken 0,2–0,4 meter.		
583	579	Syllsten	Husgrund					1800-tal
587	579	Syllsten	Husgrund					1800-tal
614	610	Syllsten	Uthus	2,5		Natursten i blandat material 0,3–0,4 m		
692	610	Trä	Regel	1×0,15				
707	610	Husgrund						1800-tal
711	610	Lager	Byggnation		0,05	Träflislager med inslag av kol och sot. Jämn fördelning utan koncentrationer.	Keramik, glas, knapp.	Ej daterbart
717	610	Dike						
800	1455	Droppränna	Tomtgräns	5×0,4		V-formad ränna av utvalt stenmaterial. Flata stenar, 0,2–0,3 meter, tät lagda.		1650–1700-tal
961	957	Stenpackning		6×4		Knytnävsstora utvalda stenar i storleken 0,1–0,15 m.		1650–1700-tal
970	957	Störning				Nedgrävning genom A 961		
979	957	Stenar				Syll eller mönster i stenpackning		
1174	1455	Syllsten	Husgrund	2		Syllstenar av flata naturstenar		1600–1700-tal
1272	1455	Stenpackning	Gårdsplan			Av blandat stenmaterial 0,05–0,3 meter, delvis mönsterlagd stenpackning		1600–1700-tal
1287	1455	Syllsten	Husgrund			Av natursten i storleken 0,3–0,5 meter		1600–1700-tal
1349	1455	Stenpackning	Gårdsplan			Utvalt stenmaterial i storleken 0,05–0,3 meter delvis mönsterlagd stenpackning.		1600–1700-tal
1451	957	Lager	Byggnation		0,06	Gråbrunt träflislager med inslag av kalkbruk, sot och kol.	Keramik, glas.	1630–1650-tal

1504	1500	Gravsten	Syllsten	0,7×0,4×0,1		Gravsten över Anders Larsson född 1818, död 1860, från Förlunda		1860
1508	1500	Syllsten	Husgrund			Västra långsidan på gathus		Sent 1800-tal
1531	1500	Fundament	Kakelugn					1800-tal
1569	1500	Trä	Ram	0,5–1	0,1	Tre träplankor till en ram för avfallsbingen A 1583		1600–1700-tal
1583	1500	Nedgrävning	Binge		0,3 i kanten	Brunt siltigt sandigt grus. Avfallsbingen består av två horisonter. Ligger under A 1508.	Keramik, glas.	1650–1750
16501604	1600	Syllsten	Husgrund			Rundad natursten i storleken 0,25–0,35.		
1658	1600	Syllsten	Husgrund			Rundad och skärvig natursten 0,15–0,25.		
1714	1600	Stenar				2 större stenar 0,5–0,6 som möjligen utgör en syll		
1749	1600	Trä	Syllram	2×0,2				
1753	1600	Lager	Marklager		0,05–0,1	Brungrått poröst siltigt lager som innehåller träflis, mot botten övergår det till grus	Mynt 1743	1750-tal
1757	1600	Lager	Marklager		0,05–0,1	Brungrått poröst siltigt lager som innehåller träflis, mot botten övergår det till grus		1750-tal
1766	1761	Syllsten	Husgrund			Sten i storleken 0,4–0,6 m		1700–1800-tal
1869	1761	Nedgrävning	Stolphål	0,3		Brunt grus med inslag av tegel. Nedgrävt genom A 1883		1800-tal
1877	1761	Störhål		0,1				
1879	1761	Dike						1900-tal
1883	1761	Lager	Mark/odling	0,3–0,4		Brunt poröst siltigt lager med flera horisonter. Först odling sedan mark/tramlager.	Keramik, glas, kripipa, hästsko-söm	
1887	1761	Störhål		0,1				
1888	1761	Störhål						
1889	1761	Störhål						

Bilaga 3. Fyndtabell

Fnr	An-läggning	Sakord	Form	Dekor	Ant	Ant Frag	Datering	Anm.
1	1583	Rödgods	Fat	Prickar + konc. cirklar	1	3	1680–1750	Övre delen.
2	1583	Rödgods	Fat	Vitlersdekor	1	1	1680–1750	Övre delen.
3	1583	Rödgods			1	1	1680–1750	Övre delen.
4	1583	Rödgods			1	1	1680–1750	Övre delen.
5	1583	Rödgods	Fat	Konc. cirklar	1	1	1680–1750	Övre delen.
6	1583	Rödgods	Fat	Vitlersdekor	1	1	1680–1750	Övre delen.
7	1451	Kritpipa	Skaft		1	1		
8	1451	Rödgods	Kruka	Odekorerad	1	1	1700–tal	
9	1451	Glas	Fönster		1	2		Kasserat.
10	1451	Rödgods			1	1	1700–tal	Mynning.
11	1451	Rödgods			1	1	1700–tal	
12	1451	Rödgods		Rullstämpel	1	1	1700–tal	
13	1451	Rödgods		Vitlersdekor	1	1	1700–tal	
14	1451	Rödgods		Konc. cirklar	1	1	1700–tal	
15	1451	Rödgods	Kruka	Odekorerad	1	1	1700–tal	
16	961	Järn	Spik		1	1		Större typ av spik 16 cm lång, handsmidd. Kasserad.
17	961	Rödgods	Fat	Vitlera	1	1		
18	961	Rödgods	Fat	Hemmrings	1	1	1630–1650	
19	961	Rödgods	Fat	Hemmrings + konc. cirkel	1	1	1630–1650	
20	961	Keramik			1	1		
21	711	Glas	Butelj		1	1		Glaspest.
22	711	Järn	Knapp		1	1		Mycket erroderad, kasserad.
23	1883	Kritpipa	Skaft		3	3		
24	1883	Järn	Hästsosöm		1	1		Kasserad.
25	1883	Glas	Fönster		1	1		Kasserad.
26	1883	Rödgods						
27	1883	Fajans			1	1		
28	1883	Rödgods		Odekorerad	1	1		
29	1883	Rödgods	Fat	Konc. cirklar	1	1		
30	357	Kritpipa	Skaft		2	2	1680–1750	
31	357	Rödgods		Växtdekor	1	1	1680–1750	
32	357	Rödgods					1680–1750	
33	357	Kritpipa	Huvud		1	2		
34	711	Järn	Krok		1	1		14 cm lång. Kasserad.
35	711	Järn	Beslag		1	1		Platt ca 20 långt och 2 cm brett. Kasserad.
36	711	Järn	Spik		1	1		Avbruten, 10 cm kvar. Handsmidd. Kasserad.
37	711	Järn	Hästska		1	1		Halv. Kasserad.
38	511	Rödgods		Konc. Cirklar	2	2	1680–1750	
39	511	Glas	Butelj/ dametan		1	1		Botten av en större butelj eller damejan. Tydligt punsmärke. Waldglas.
40	511	Glas	Bägare		1	2		Nedre delen av en bägare i mycket tunt waldglas.

41	511	Glas			1	1		Snapsglas eller en glaskork.
42	511	Glas	Skål	Målad prick	1	1	1680–1750	
43	511	Rödgods	Kruka	Inv. glasyr	1	1	1680–1750	
44	511	Rödgods	Fat?	Vitlersdekor	1	1	1680–1750	
45	511	Rödgods	Kruka	Inv. glasyr	1	1	1680–1750	
46	511	Rödgods	Fat	Hemmrings + växtdekor	1	1	1680–1750	
47	511	Glas	Bägare		1	1		
48	511	Rödgods		Inv. glasyr	1	1	1680–1750	
49	511	Kritpipa	Skaft		2	2		
50	511	Flintgods	Tallrik		1	1		
51	711	Rödgods		Inv. glasyr	1	1		
52	711	Rödgods		Vitlersdekor	1	1	Ej daterbart	
53	711	Rödgods			1	1	Ej daterbart	
54	711	Glas	Butelj		1	1		Kroppen.
55	1583	Rödgods		Konc. cirklar	1	1	1680–1750	Nedre delen.
56	1583	Rödgods		Hemmrings	1	3	1680–1750	Nedre delen.
57	1583	Rödgods	Treforsgryta	Inv. glasyr	1	1	1680–1750	Nedre delen.
58	1583	Rödgods			1	1	1680–1750	Nedre delen.
59	1583	Rödgods	Fat	Prickar	1	1	1680–1750	Nedre delen.
60	1583	Rödgods		Vitlersdekor	1	1	1680–1750	Nedre delen.
61	1583	Rödgods		Vitlersdekor	1	1	1680–1750	Nedre delen.
62	1583	Rödgods	Fat	Växtdekor	1	1	1680–1750	Nedre delen.
63	1583	Kritpipa	Skaft	Glaserad	1	1		Grön glaserad.
64	1583	Kritpipa	Skaft	Dekor	1	1		Nedre delen.
65	1583	Rödgods	Fat	Växtdekor	1	1	1680–1750	Nedre delen.
66	1583	Rödgods	Botten		1	1	1680–1750	Nedre delen.
67	1583	Rödgods		Vågdekor	1	1	1680–1750	Nedre delen.
68	1583	Rödgods			1	1	1680–1750	Nedre delen.
69	1583	Kritpipa	Skaft		3	3		Nedre delen.
70	1583	Rödgods	Fat	Konc. cirklar	1	1	1680–1750	Nedre delen.
71	1583	Stengods			1	1	1680–1750	Nedre delen.
72	1583	Rödgods	Trefotsgryta		1	1	1680–1750	Nedre delen.
73	1583	Rödgods	Kakel		1	1	1680–1750	Nedre delen.
74	1583	Rödgods			1	4	1680–1750	Nedre delen.
75	1753	Mynt			1	1	1680–1750	2 öre silver 1743, Fredrik I.
76	1349	Mynt			1	1		Del av 4 daler silvermynt 1722.